

เรื่อง ประเพณีดำข้าวเหนียว ชาวม้ง จังหวัดกำแพงเพชร

รายละเอียด

บทนำ

ประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ไม่เพียงเฉพาะชาวม้งในจังหวัดกำแพงเพชรเท่านั้นที่ยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ แต่ยังรวมถึงชาวม้งในจังหวัดอื่นๆ หรือประเทศอื่นๆ อีกด้วย ประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้งมักจะจัดขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 2 ซึ่งจะตรงกับช่วงเดือนธันวาคม – มกราคม ของทุกปี ในการจัดประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้งนั้นเป็นประเพณีที่สืบเนื่องหรืออยู่ในช่วงเดียวกับงานประเพณีปีใหม่ม้ง ซึ่งการจัดงานดังกล่าวเป็นงานประเพณีที่สืบทอดและแสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ม้งเป็นอย่างดี การดำข้าวเหนียวของชาวม้งนั้นบางที่อาจจะดำเพื่อไหว้ผีป่า ผีบรรพบุรุษหรือสิ่งที่ตนเองนับถือแต่เพียงอย่างเดียว บางที่ก็นำข้าวเหนียวที่ผ่านการไหว้ผีมาทำเป็นอาหารคาวและอาหารหวานเพื่อยืดอายุของข้าวเหนียวอีกด้วย ประวัติความเป็นมาของประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้ง หรือแม้แต่ความเชื่อของประเพณี

ซึ่งในปัจจุบัน ประเพณีไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลัก คือ จารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม ขนบประเพณีหรือสถาบัน และธรรมเนียมประเพณี ประเพณีดำข้าวเหนียว ชาวม้งก็เช่นเดียวกัน ถือเป็น

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ขนบธรรมเนียมประเพณี เนื่องจากประเพณีดำข้าวเหนียวของชาวม้ง เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการบอกล่าที่นิยมทำสืบทอดกันมาตามความเชื่อของคนในชนเผ่าว่า ถ้าทำแล้วจะเกิดสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในชีวิต เนื่องจากข้าวเหนียวที่ได้ในประเพณีดังกล่าวจะนำไปไหว้ผีป่า ผีเขาและผีบรรพบุรุษที่ตนเองนับถือ นั่นเอง (Thu Hoa, 2559)

ประวัติความเป็นมาของประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้ง จังหวัดกำแพงเพชร

ประเพณีดำข้าวเหนียวชาวม้ง เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็นประชากรชาวม้งที่อยู่ ในจังหวัดกำแพงเพชรหรือชนชาวม้งที่อาศัยอยู่ในที่ใดๆ ก็ตาม อาทิ ชาวม้งจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่นิยมทำ “ขนมต่วนหยั่ว” หรือขนมที่ทำจากการดำข้าวเหนียวจนละเอียดและนำไปปิ้งพร้อมทานกับน้ำผึ้งกลายเป็นขนมหวานเลิศรส ซึ่งรายละเอียดของการทำขนมต่วนหยั่ว นั้น เหมือนกับประเพณีดำข้าวเหนียวของชาวม้ง เพื่อใช้ในการไหว้บรรพบุรุษ ช่วงเทศกาลปีใหม่นั้นเอง นอกจากชาวม้งในจังหวัดเพชรบูรณ์แล้วนั้น ประเพณี ดำข้าวเหนียวชาวม้งยังปรากฏในพื้นที่อื่นนอกจากประเทศไทย อาทิ อำเภอเดียนเบียน จังหวัดเดียนเบียน ประเทศเวียดนาม ซึ่งเรียกโจวป่าว่า “ขนมเบ็งใหญ่” นั่นเอง (Thu Hoa, 2557)

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตลาดม้ง

บ้านตลาดม้งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อาชีพหลักของประชากรในหมู่บ้านตลาดม้งคือ ปลูกมัน ปลูกข้าวโพด โดยประชากรส่วนมากเป็นชนเผ่าม้งและหมู่บ้านตลาดม้งมีประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษา ค้นคว้า เรื่องประวัติศาสตร์การดำข้าวของชนเผ่าม้ง เพราะอยากทราบว่าประวัติความเป็นมาของการดำข้าว วิธีการทำที่ถูกต้องของชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพชนรุ่นหลัง ควรร่วมอนุรักษ์ เนื่องด้วยการดำข้าวของคนในอดีตจนถึงปัจจุบันค่อยๆหายไปทีละอย่างพร้อมกับการจากไปของคนเฒ่า คนแก่ โดยไม่มีการสืบทอดให้คนรุ่นหลัง ทำให้ความรู้ ภูมิปัญญาหายไปตามกาลเวลา (นนทวัฒน์ จิตชัยเจริญกุล, 2561, ธันวาคม 10)

ประวัติความเป็นมาของการดำข้าว

การดำข้าวของชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นงานรื่นเริงของชาวม้งของทุกๆ ปี จะจัดขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิต ในรอบปีเรียบร้อยแล้ว และเป็นการฉลองถึงความสำเร็จในการเพาะปลูกของแต่ละปี ซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาถึงผีฟ้า - ผีป่า - ผีบ้าน ที่ให้ความคุ้มครอง และดูแลความสุขสำราญตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้ในรอบปีด้วย ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองกันอย่างพร้อมเพรียงกัน หรือตามวันและเวลาที่สะดวกของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่ม้งนี้ชาวม้งเรียกกันว่า “นอเป็โจวฮ์” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากชาวม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 30 ค่ำ (ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติ จะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น 15 ค่ำ และข้างแรม 15 ค่ำ) เมื่อครบ 30 ค่ำ จึงนับเป็น 1 เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย (30 ค่ำ) ของเดือนสุดท้าย (เดือนที่ 12) ของปีจึงถือได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ช่วงวันฉลองปีใหม่

ส่วนใหญ่จะตกอยู่ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ในวันดังกล่าวหัวหน้าครัวเรือนของแต่ละบ้านจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลของครัวเรือน ถัดจากวันสงฆ์ทำปีเก่าไป 3 วัน คือ วันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ และ 3 ค่ำของเดือนหนึ่ง จัดเป็นวันฉลองปีใหม่อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกคนจะหยุดหน้าที่การงานทุกอย่างในช่วงวันดังกล่าวนี้ และจะมีการจัดการละเล่นต่างๆ ในงานขึ้นปีใหม่ เช่น การละเล่นลูกช่วง การตีลูกช่วง การร้องเพลงมั่งและหนึ่งในนั้นคือการตำข้าวหรือที่ชาวเมืองเรียกว่า “โจวป่า” ซึ่งเป็นการทำขนมเพื่อไหว้บรรพบุรุษที่ทำการปกป้องรักษาครอบครัวมาตลอดปี ขนมโจวป่าทำจากข้าวเหนียวตำอย่างละเอียดและนึ่งเหนียวที่ปั้นเป็นรูปกลมและวางบนใบตอง ขนมโจวป่าเป็นอาหารที่จำเป็นในเครื่องเซ่นไหว้ เมื่อถึงเวลาสงฆ์ทำปีเก่าต้อนรับปีใหม่ คนทั้งหมู่บ้านจะร่วมกันทำขนมนี้โดยจะนำข้าวเหนียวไปแช่-นึ่ง-ตำ แล้วปั้นเป็นขนม รูปกลม ซึ่งทุกขั้นตอนจะต้องใช้เวลาเป็นวัน “เพื่อให้ขนมโจวป่าหอมและอร่อยก่อนอื่นต้องเลือกข้าวสารให้ดี แช่ไว้ 1 วัน หลังจากนั้นจะนำไปนึ่งประมาณ 1-2 ชั่วโมง เพื่อให้สุกนิ่มก่อนตำข้าวเหนียวก็ให้คั่วงาตำก่อน นอกจากนั้นจะเอาไข่แดงที่สุกแล้วบดละเอียดเพื่อใช้ในระหว่างการปั้นขนมไม่ให้ติดมือ ต้องตำข้าวเหนียวตอนร้อนๆจะได้ขนมที่เหนียวนุ่มและเหนียวไม่แข็งแห้งหรือมีรอยแตกไม่สวยไม่อร่อย” (สุรศักดิ์ รุ่งศิริ, 2561, ธันวาคม 10)

ความสำคัญของประเพณีตำข้าวชาวมั่ง

ประเพณีตำข้าวเหนียวชาวมั่งนั้น เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยทั่วไปมักจะจัดงานกันขึ้นในช่วงเดือนธันวาคม - มกราคม ของทุกปี ประเพณีตำข้าวเหนียวนี้เกิดขึ้นมาจากการที่ชาวมั่งมีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่บนฟ้า ในลำน้ำ ประจำต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ชาวมั่งจะต้องเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เหล่านี้ปีละครั้ง โดยเชื่อว่าพิธีไสยศาสตร์เหล่านี้จะช่วยให้วินิจฉัยโรคได้ถูกต้องและทำการรักษาได้ผล เพราะความเจ็บป่วยทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นผลมาจากการผิดผี ทำให้ผีเดือดดาลมาแก้แค้นลงโทษให้เจ็บป่วย จึงต้องใช้วิธีจัดการกับผีให้คนไข้หายจากโรค หากว่าคนทรงเจ้ารายงานว่าคนไข้ที่ล้มป่วยเพราะขวัญหนี ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่างของบุคคลนั้น แต่การที่จะเรียกขวัญกลับมานั้น จะต้องมีการประกอบพิธีกรรมในการปฏิบัติมากมาย บางครั้งบางพิธีกรรมก็มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ แต่มั่งก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเหล่านั้น มั่งเชื่อว่าคนที่มั่งร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง โดยไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน นั่นคือความสุขอันยิ่งใหญ่ของมั่ง ฉะนั้นมั่งจึงต้องทำทุกอย่างเพื่อเป็นการรักษาให้หายจากโรคเหล่านั้น ซึ่งพิธีกรรมในการรักษาโรคของมั่งนั้นมีอยู่หลายแบบ ซึ่งแต่ละแบบก็จะรักษาโรคแตกต่างกันออกไป การที่จะทำพิธีกรรม การรักษาได้นั้นต้องดูอาการของผู้ป่วยว่าเป็นเช่นไร แล้วจึงจะเลือกวิธีการรักษา “ดังนั้นการตำข้าวของชนเผ่ามั่ง จึงถือได้ว่าเป็นเครื่องเซ่นไหว้อีกอย่างหนึ่งที่ทำไว้สำหรับการบูชาบรรพบุรุษ” พิธีเข้ากรรมของมั่งนั้นมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษมั่งเชื่อกันว่าเคราะห์กรรมมีจริง แต่มั่งนั้นก็ยังสามารถหลีกเลี่ยงเคราะห์กรรมนี้ได้โดยการเข้ากรรม

การเข้ากรรมของชนเผ่ามั่ง ก็เหมือนกับการจำกัดบริเวณไม่ให้ออกไปไหนมาไหน ห้ามคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวเข้ามาในบ้าน ห้ามไม่ให้พูดคุยกับคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว ห้ามจับต้องของมีคม ห้ามขบขี้

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

รถทุกชนิดจนกว่าพระอาทิตย์จะตกดิน ถ้าในระหว่างเข้ากรรมอยู่นั้น สมาชิกคนไหนฝ่าฝืนข้อห้าม มักจะเกิดอุบัติเหตุกับคนผู้นั้นหรือบางรายอาจถึงแก่ชีวิต จนเผ่ามั่งจึงถือเรื่องเข้ากรรมกันอย่างเคร่งครัด ถ้าสมาชิกคนใดไม่อยู่บ้าน ออกไปทำงานต่างจังหวัด ที่ไกลๆ คนในบ้านก็จะนำเอาเสื้อผ้าของคนนั้นมามัดไว้ที่เสากลางบ้าน แล้วจะบอกให้คนคนนั้นรับทราบ เพื่อขอหยุดงาน แต่ถ้านายจ้างไม่ให้หยุด คนๆนั้นก็เสี่ยงโดยการขอทำอย่างอื่นที่มีอันตรายน้อยที่สุดแทน สำหรับชาวเมืองนั้นเชื่อว่า เคาระห์กรรมมีหลายแบบด้วยกันและสามารถแก้ได้ด้วยวิธีการที่ต่างกันไป เมื่อเจ้าบ้านเกิดอาการไม่สบายใจ หรือฝันเป็นรางวัลร้ายก็จะไปขอให้หมอมผีเสี่ยงทายดูให้ หากเสี่ยงทายแล้วว่ามีเคราะห์กรรม หมอมผีจะเป็นคนบอกเองว่าเราควรแก้ด้วยวิธีการไหนบ้าง

การเข้ากรรม จะทำพิธีเพื่อสะเดาะเคราะห์ หรืออาจจะปัดเป่าเคราะห์ร้ายให้หลุดพ้นไปจากตัวเองและครอบครัว อีกวิธีหนึ่งส่วนใหญ่ว่าแล้วเจ้าบ้านจะไปขอให้หมอมผีเสี่ยงทายดู เมื่อหมอมผีบอกว่าบ้านไหนมีเคราะห์ หมอมผีจะบอกด้วยว่าบ้านนั้นควรจะหยุดอยู่กรรมกี่วัน ส่วนใหญ่ก็จะเข้ากันหนึ่งวัน ถ้าบ้านไหนมีเคราะห์มาก ก็จะเข้ากรรมสองถึงสามวันติดต่อกัน บางครั้งแม้ไม่ได้เสี่ยงทาย แต่หมอมผีก็จะมาทักว่าบ้านนั้น บ้านนี้ควรเข้ากรรม บ้านนั้นก็ควรเข้า หรือบางครั้งหมอมผีจะเสี่ยงทายดูแล้วจะบอกว่าวันนี้เดือนนี้ บ้านนี้ต้องเข้ากรรมทั้งตระกูล เช่น ถ้าคนไหนเป็นช่างอย่าง ถึงวันนั้นทุกคนก็ต้องเข้ากรรมเหมือนกันหมด แต่จะเคร่งไม่เท่ากับการเข้าเป็นครอบครัวนานๆ ครั้งถึงจะมีสักครั้ง ต่างจากการเข้าเป็นครอบครัว เพราะจะเข้าปีละกี่ครั้งก็ได้ แล้วแต่ที่บ้านไหนจะมีเคราะห์กรรมมากหรือน้อย ก็ไม่ใช่ว่าจะต้องเข้าปีละครั้งสองครั้งต่อครอบครัว บางบ้านที่ไม่มีเคราะห์ก็อาจจะไม่เข้ากรรมเลยก็ได้ วิธีการสังเกตว่ามั่งมีการเข้ากรรมหรือไม่นั้นสามารถสังเกตได้จากในช่วงเวลานั้นจะมีไม้สานเป็นตาแหลวลักษณะเป็นหกตาเสียบไว้ หรือไปไม้ใบหญ้า ปักไว้ที่หน้าบ้าน และถ้าบ้านไหนเข้ากรรม คนในบ้านนั้นจะไม่ทักทายแขกหรือชักชวนแขกให้เข้าบ้าน บางครั้งเจ้าบ้านจะรีบปิดประตูเพื่อป้องกันไม่ให้แขกเข้าบ้าน แต่เมื่อตะวันตกดินแล้วบ้านนั้นก็จะสามารถรับแขกได้เหมือนเดิม (เว็บสวัสดิ์จำกัด มหาชน, บริษัท. 2562)

อุปกรณ์ในการตำข้าว ชาวเมือง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการตำข้าวนั้นประกอบไปด้วย 2 ชิ้น

1. ครกสำหรับตำข้าว
2. สาก/ไม้สำหรับตำข้าวเหนียว

วัตถุดิบในการตำข้าว

วัตถุดิบในประเพณีตำข้าวเมือง หรือ โจวป่า วัตถุดิบที่ขาดไม่ได้เลยคือ ข้าวเหนียว เนื่องจากข้าวเหนียวคือวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการประกอบพิธีตำข้าวเมืองหรือโจวป่านั้นเอง นอกจากข้าวเหนียวนั้นยังต้องมีไข่แดงต้มและใบตองเพื่อใช้เป็นพาชนะในการห่อ ข้าวตำด้วย

1. ข้าวเหนียว

2. ไข่แดงต้ม

3. ใบตอง

วิธีการตำข้าวเหนียว

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านตลาดมั่ง พบว่า กระบวนการวิธีการตำข้าวเหนียวเพื่อใช้ในงานประเพณีนั้นไม่ได้ยุ่งยากหรือซับซ้อน แต่กลับยังคงรักษาเอกลักษณ์การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายของชาวมั่งไว้ได้เป็นอย่างดี (คู จันทร, 2562)

1. นึ่งข้าวเหนียวตามปกติที่เราต้องการ

2. นำข้าวเหนียวที่นึ่ง (ในขณะที่ยังร้อน เพื่อให้ได้เนื้อสัมผัสที่เนียนนุ่ม) ลงในครกที่ใช้ในงานประเพณีตำข้าวเหนียว

3. ตำข้าวเหนียวในครกด้วยสากหรือไม้สำหรับตำข้าวเหนียวให้ละเอียด (โดยสาก/ไม้และครกนั้นจะต้องเป็นสาก/ไม้และครกที่ใช้สำหรับประเพณีตำข้าวเหนียวเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้ปนกับครกหรือสากที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้)

4. เมื่อข้าวเหนียวละเอียดแล้ว ชาวมั่งจะปั้นข้าวเหนียวให้เป็นก้อนและห่อด้วยใบตองแล้วนำก้อนข้าวเหนียวที่ห่อด้วยใบตองไปไหว้บรรพบุรุษ

5. เมื่อไหว้บรรพบุรุษเรียบร้อยแล้วจึงนำมาปิ้งเพื่อเก็บไว้บริโภคทาน

บทสรุป

ประเพณีตำข้าวเหนียวชาวมั่งนั้นเป็นประเพณีที่จัดขึ้นช่วงปีใหม่ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ชาวมั่งจะมีข้าวซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรรุ่นแรกใช้เป็นเครื่องเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองนับถือ และเป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีในชุมชน เนื่องจากประเพณีตำข้าวเหนียวนี้จะทำเพียงปีละครั้งเท่านั้น และเมื่อข้าวเหนียวที่ตำและเช่นไหว้เสร็จแล้วยังสามารถนำมาห่อใบตองและปิ้งเพื่อเป็นการยืดอายุของอาหารได้อีกด้วย การตำข้าวตามความเชื่อของชนเผ่ามั่งหรือที่เรียกว่า ขนมโจวป่า โจวป่า คือ สัญลักษณ์แห่งพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่ให้กำเนิดสิ่งมีชีวิตทุกอย่างในโลกทำเพื่อไหว้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วที่คอยปกป้องรักษาครอบครัวของตน ซึ่งเมื่อถึงวันฉลองปีใหม่ทุกบ้านจะเตรียมข้าวทำขนมโจวป่าหรือประเพณีตำข้าวเหนียวชาวมั่ง เมื่อถึงเวลาตำข้าวเหนียวชาวมั่งจะมาร่วมตัวกันเพื่อช่วยกันตำข้าวเหนียว โดยในการตำข้าวเหนียวนั้นจะชาวมั่งจะมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการตำข้าวเหนียวโดยเฉพาะซึ่งชาวมั่งจะถือว่า อุปกรณ์ดังกล่าวเป็นอุปกรณ์เฉพาะที่ไม่สามารถใช้ร่วมกับประเพณีอื่นได้ ดังนั้นใน 1 ปี ชาวมั่งจะใช้ครกและสาก/ไม้สำหรับตำข้าวเหนียวเพียง 1 ครั้งเท่านั้น

คำสำคัญ : ประเพณีตำข้าวเหนียว, ชาวมั่ง

ที่มา : https://acc.kpru.ac.th/KPPStudies/index.php?title=ประเพณีตำข้าวเหนียว_ชาวมั่ง_จังหวัด

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

กำแพงเพชร

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2022-06-27

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=2115&code_db=610004&code_type=05

The Office Of Academic Resource Information And Technology